

Ladislav Novomeský, bojovník za demokratizáciu kultúry a vzdelávania

(K nedožitým 80. narodeninám)

Doc. PhDr. JOZEF ĎURIŠ, CSc.,
Kabinet marxizmu-leninizmu
FFUK, Bratislava

Na samom sklonku roka — dňa 27. decembra 1984 — si celá naša pokroková kultúrna verejnosť, celá naša spoločnosť, osobitne všetci učitelia, pedagogickí a kutúrni pracovníci pripomenuli 80. výročie nedožitých narodenín zaslužitého člena KSC, hrdinu ČSSR, nositeľa Radu K. Gottwalda, Radu republiky, Radu Víťazného februára a ďalších vyznamenaní, národného umelca, básnika a spisovateľa, významného stranického a štátneho činiteľa, popredného organizátora SNP, majstra slova i pera, komunistu-pedagóga Ladislava Novomeského, verného priateľa a politického spolubojovníka Gustáva Husáka.

V rozsiahlom a tvorivom životnom diele Ladislava Novomeského má svoje pevné miesto aj jeho neobyčajne plodná, tvorivá a záslužná činnosť v oblasti školstva a osvetu, vedy, vzdelanosti a kultúry, tohto veľmi zodpovedného a citlivého rezortu straníckej i verejno-prospešnej práce, ktorú Ladislav Novomeský vykonával vo funkcii povereníka školstva a osvetu v zložitom povojnovom období na Slovensku v rokoch 1945—1950. Už vtedy v úzkej a prospešnej spolupráci so svojimi blízkymi spolubojovníkmi prebojoval realizáciu novej školskej politiky KSC i KSS, kládol základy socialistického školstva a pedagogiky, kultúry a vzdelávania nielen na Slovensku, ale v celom Československu. Na túto jeho činnosť je zameraný aj náš príspevok.

Roky 1945—1950 pokladáme za prelomové v dejinách našich národov, za obdobie prerastania národnej a demokratickej revolúcie, začatej Slovenským národným povstaním r. 1944, na revolúciu socialistickú, ktoré vyvrcholilo vo februárovom víťazstve nad reakciou roku 1948. Neoddeliteľnou súčasťou celkového politického diania v tomto období bol zápas našej komunistickej strany a progresívnych revolučných síl v českých krajinách i na Slovensku za novú školu, za demokratizáciu kultúry a vzdelávania.

Obsahom novej školskej politiky komunistickej strany na Slovensku bolo na prvom mieste rozvíjanie revolučných premien z čias Slovenského národného povstania, ako bolo poštátnenie školstva, jeho vymanenie zo súkromného,

najmä však spod cirkevného vplyvu, demokratizácia kultúry a vzdelávania a prebojovanie princípu zjednotenia školskej sústavy, teda požiadavky jednotnej školy a spolu s ňou aj vysokoškolskej prípravy všetkých učiteľov.

Tieto revolučné požiadavky, na ktoré sa orientovala školská a kultúrna politika komunistickej strany po oslobodení, prebojoval do života našej spoločnosti Ladislav Novomeský spolu so svojimi spolupracovníkmi, najmä s Ondrejom Pavlíkom, ktorý zastával funkciu námestníka povereníka školstva a osvetu a po februári 1948 povereníka informácií a osvetu. Z hľadiska boja za realizáciu uvedených hlavných revolučných požiadaviek komunistickej strany v celoštátnom meradle bolo výhodné, že Ladislav Novomeský ako povereník školstva a osvetu mohol úzko spolupracovať s profesorom Zdeňkom Nejedlým, popredným činiteľom pokrokovej českej vedy a kultúry, ktorý zastával až do volieb roku 1946 funkciu ministra školstva vo vláde Národného frontu Čechov a Slovákov v Prahe. Obidvaja postupne prebojovali realizáciu školského programu Komunistickej strany Československa i Komunistickej strany Slovenska, ktorého cieľom bolo vybudovať v našej vlasti štátnu, demokratickú, bezplatnú a sociálne spravodlivú jednotnú socialistickú školu.

Po oslobodení Československa Sovietskou armádou v roku 1945 prišla v Ladislavovi Novomeskom na čelo školského a osvetového rezortu na Slovensku osobnosť hlavného predstaviteľa novej kultúrnej a školskej politiky Komunistickej strany Slovenska, významného básnika, popredného a všestranného komunistického publicistu a politického činiteľa, ktorý ako člen V. ilegálneho vedenia Komunistickej strany Slovenska, povstaleckej Slovenskej národnej rady, ako jeden z vedúcich predstaviteľov SNP v zložitých revolučných podmienkach zložil štátnickú skúšku. Tento citlivý básnik, majster presvedčivého publicistického slova, vzdelaný marxista-leninovec a zaniatený pedagóg, rozvinul v ťažkých a komplikovaných podmienkach rozsiahlu a neúnavnú všestrannú činnosť na úseku školstva, vedy, kultúry a osvetu, ktorá mala pre rozvíjanie kultúrnej revolúcie, pre výstavbu rozvetvenej slovenskej kultúry i pre výchovno-vzdelávací proces budúcich socialistických pokolení kľúčový význam.

Neľahká bola úloha, pred ktorú Komunistická strana Slovenska postavila Ladislava Novomeského. Bolo treba prekónávať ťažké dedičstvo klérofašistickej minulosti v ostrom triednom zápase, stále akútnej, otvorenej i skrytej odpor kléru, ostré potyčky s ním doslova o každú novú školu, triedu, kultúrnu či osvetovú alebo výchovnú ustanovizeň. Predovšetkým však bolo potrebné zviesť s reakciou víťazný zápas o novú koncepciu školskej a kultúrnej politiky v súlade s požiadavkami komunistickej strany.

Popri tom bolo treba prekónávať aj následky vojnového pustošenia, ktoré osobitne zhubne postihlo materiálnu základňu slovenského školstva. Na dokreslenie stačí vari pripomenúť slová Ondreja Pavlíka z jeho vystúpenia na zjazde kultúrnych pracovníkov KSS v Martine v apríli 1946, kde okrem iného povedal, že „rozsah škôd spôsobených vojnovým pustošením na materiálnej základni slovenského školstva presahoval len na základných školách objem všetkých investícií do školstva za predchádzajúcich dvadsať rokov“.)

Pravda, nielen v materiálnej oblasti bolo treba odstraňovať napáchané ško-

dy. Veď klérofašistický režim a jeho školská politika zanechali obrovské škody aj v oblasti obsahovej náplne a koncepcie výchovnej práce. Úzkoprsý konfesionalizmus, stavajúci hrádze medzi mládežou, jedovaté výpary fašistickej indoktrinácie, ktoré zamorovali časť študujúcej mládeže a pedagógov, protiludový, nedemokratický charakter školského systému, obmedzujúci prístup najmä robotníckej a maloroľníckej mládeže k vyššiemu vzdelaniu, rôznorodosť, nejednotnosť škôl a vzdelávania, germanizácia apod., to boli produkty kapitalistickej minulosti a takmer šesťročnej ľudáckej hegemonie v oblasti školstva, výchovy a vzdelávania. Predchádzajúci školský systém, ako povedal Ladislav Novomeský, „priamo konzervoval našu sociálnu biedu, alebo aspoň nepomohol z nej vyjsť.“²⁾

V boji za nový, progresívny a demokratický charakter školského systému, za demokratizáciu kultúry a vzdelávania mohla sa komunistická strana na Slovensku i jej vedúca osobnosť na čele školského a kultúrneho rezortu Ladislav Novomeský oprieť o skutočnosť, že prevažná väčšina slovenských učiteľov, výchovných a osvetových pracovníkov nepodľahla fašistickému ideovému tlaku, ostala verná demokratickému a humanistickému odkazu našich dejín, čo sa napokon výrazne prejavilo v širokej účasti týchto pracovníkov a učiteľov v protifašistickej rezistencii a v Slovenskom národnom povstaní.³⁾

Významnou legislatívnou oporou úsilia o vytváranie nového, demokratického, s ľudom spätého a na perspektívne revolučné otázky zameraného školského systému bolo nariadenie povstaleckej SNR zo 6. septembra 1944 o poštátnení školstva, ktorým sa stanovilo, že „školy všetkých kategórií a stupňov od detských opatrovní a útulní až po školy vysoké na Slovensku sa dňom nadobudnutia účinnosti tohto nariadenia poštátňujú. Učiteľské osoby a iní zamestnanci na týchto školách sú štátnymi zamestnancami.“⁴⁾ V tom istom čísle Zbierky nariadení SNR je publikovaný aj výnos o zrušení zákazu koedukácie.

V dôsledku týchto uvedených zákonodárnych aktov sa vytvorilo na Slovensku vhodné východisko pre pokrokovú, revolučnú štruktúrnú prestavbu školského systému, ba vznikol aj istý predstih pred vývojom školskej politiky v českej časti štátu. Pozitívnym faktorom pre novú školskú politiku na Slovensku bolo aj to, že zatiaľ čo v ústrednej vláde v Prahe prevzal po voľbách roku 1946 rezort školstva a vedy po ministrovi Zdeňkovi Nejedlom národný socialista Jaroslav Stránský, na Slovensku sa v osobe povereníka Ladislava Novomeského uchovala kontinuita pracovníka komunistickej strany na čele školského rezortu, čo malo nemalý politický význam. A tak napriek sústredeným útokom reakčných síl na Slovensku, ktoré si aprílovou dohodou z roku 1946 medzi Demokratickou stranou (DS) a ľudákmi vytvorili silné pozície v DS, mohli sa úspešne presadzovať zámery a ciele progresívnej školskej politiky KSS. Naproti tomu v českých krajinách tomuto úsiliu bránil odpor národných socialistov, ktorí mali v rukách rezort školstva.

Ladislav Novomeský svojou neúnavnou organizačnou prácou, principiálnou straníckou praktickou politikou, koncepciou a riadiacou činnosťou a vlastným tvorivým úsilím na čele školského rezortu, svojimi premyslenými, brilantnými prejavmi a publicistickými vystúpeniami nielen obhájil požiadavky Komunistickej strany Slovenska o nevyhnutnosti poštátnenia všetkého

školy na Slovensku a vybudovania jednotnej školy na báze demokratizácie vzdelávania, ale v duchu politiky KSS spolu s ďalšími pokrokovými slovenskými a českými pedagógmi, straníckymi i štátnymi činiteľmi účinne prebojoval aj program KSČ v oblasti školstva, kultúry a vzdelávania, smerujúci k vytvoreniu štátnej a jednotnej školy, jednotného školského demokratického systému v celej ľudovodemokratickej Československej republike po oslobodení.

Predpokladom úspešného rozvíjania mnohostranného budovateľského diela v oblasti školstva a osvetu, realizácie cieľaveďomej kultúrnej politiky komunistickej strany na Slovensku bolo aj vytvorenie optimálnych organizačných štruktúr. Povereníctvo školstva a osvetu vedené Ladislavom Novomeským sa členilo na tri sekcie. Sekciu A — pre školstvo, sekciu B — pre osvetu (po februári 1948 presunuli túto sekciu na povereníctvo informácií) a sekciu C — pre telesnú výchovu. Na čelo jednotlivých sekcií boli postavené osobnosti, ktoré svojou odbornou kvalifikáciou, vedeckým či literárnym dielom a bohatými politickými skúsenosťami zo straníckej práce boli zárukou vysokej profesionálnej i politickej úrovne riadenia príslušného úseku.

Osvetovú sekciu, ktorej pripadlo aj riadenie umeleckej a vedeckej sféry, viedol dlhšie v zložitom predfebruárovom období známy popredný slovenský literárny kritik a publicista v medzivojnovom období a v povstaní, redaktor viacerých straníckych časopisov Michal Chorváth. Hoci na úseku osvetu a ľudovú výchovy predtým nepracoval, venoval sa novej osvetovej práci s vervou jemu vlastnou. Aktívne sa podieľal aj pri koncipovaní a utváraní Vedeckej a umeleckej rady, pozoruhodného správneho orgánu, zameraného na rýchlejšie rozvíjanie slovenského vedeckého a umeleckého života po oslobodení. Pod jeho vedením začal vychádzať aj mesačník Osveta, prvý osvetový časopis po oslobodení.⁵⁾

Na čele sekcie pre školstvo stál významný mladý pedagogický teoretik, autor široko koncipovaného diela o sovietskom školstve a pedagogike, skúsený ilegálny a povstalecký komunistický funkcionár, námestník povereníka školstva a osvetu Ondrej Pavlík, ktorého Ladislav Novomeský označil vo svojom prejave na aktíve funkcionárov bratislavských organizácií KSS 16. februára 1947 za „jedného z najvýznamnejších teoretikov a praktických organizátorov novej školskej politiky v republike“.⁶⁾ Z ich plodnej spolupráce vznikali nielen koncepcie a akcie formujúce progresívnu tvárnosť novej školskej sústavy na podklade revolučnej školskej politiky KSS, ale aj uplatňovanie a postupné využívanie pokrokových sovietskych skúseností pri jej obsahovej a organizačnej prestavbe.

Ostrému triednemu zápasu proti silám reakcie za nový, progresívny a ľudový, sociálne spravodlivý systém štátneho a jednotného školstva, za demokratizáciu kultúry a vzdelávania venoval Ladislav Novomeský veľa svojich premyslených, bohato argumentovaných a presvedčivých prejavov a článkov. Obracal sa v nich k učiteľom, k študujúcej mládeži i k širokej verejnosti. Zdôrazňoval, že kultúrnou revolúciou, vytváraním nového systému školstva, vzdelávania, kultúry, osvetu a ľudovú výchovu nadväzujú komunisti v nových podmienkach a s novým triednym obsahom na progresívny odkaz našej pokrokovúj národnej tradície. Vysvetľujúc ciele komunistickej školskej politiky na

školení funkcionárov bratislavských organizácií KSS 16. februára 1947, nie náhodne pripomína Ladislav Novomeský slová Ľudovíta Štúra, že „poslaním osvety je každého k hodnosti ľudskej privádzať a o nej ho presvedčovať i učiť, že každého najvznešenejšou a najvyššou úlohou je byť človekom vždy a všade.“⁴⁷⁾

Základné postuláty školskej a kultúrnej politiky Komunistickej strany Slovenska, osnovu, na ktorej spočívala aktivita školského rezortu po oslobodení, načrtnol Ladislav Novomeský vo svojom široko koncipovanom referáte na zjazde kultúrnych pracovníkov KSS v Martine 23. apríla 1946. Myšlienky o orientácii a funkcii kultúry a školstva začleňuje v ňom do širokého kontextu analytickej úvahy o zmysle našich dejín, o ich progresívnych hybných silách, o úlohe komunistov pri formovaní súčasných i nových perspektív všestranného rozvoja. Zdôrazňuje skutočnosť, že rozvoj vzdelanosti a kultúrnosti národa závisí od všestranného rozvoja spoločnosti, najmä od ekonomiky, od charakteru spoločenského riadenia.

Časť jeho referátu obsahovala pasáž o podmienkach a pláne kultúrneho rastu Slovenska. Hovorí v nej: „Obrovská bude práca na kultúrnom poli, ktorú slovenskí komunisti budú musieť zápalisto podnecovať, organizovať a viesť. No vzdelanosť, kultúru nemožno dať ako vec hotovú, národ musí v nich rásť, nimi sa od stupňa k stupňu vychovávať. A podmienky rastu národa v kultúrnosti a vyššej vzdelanosti sú dané vzrastaním hospodárskym, vospievaním spoločenským. Preto sa kultúrny pracovník díva s toľkými nádejami na dnešné hospodárske a sociálne premeny, preto ho interesujú možnosti aj rozsah industrializácie našej krajiny, preto spája výchovné plány a program kultúrnej výstavby s úspešnými výsledkami a s výnosom znárodnenej priemyselnej produkcie. Preto, lebo tu sa vytvárajú okolnosti, v ktorých náš človek, neuštváný a neubitý hrdlačením, biedou a strachom o existenciu, bude vnímavý na prijímanie vzdelania, bude hľadať cestu ku kultúrnosti. Napokon preto, lebo z výnosu národného podnikania čaká raz už dostačujúci podklad na kultúrne podujatia.“⁴⁸⁾

Ladislav Novomeský, hlavný predstaviteľ novej kultúrnej politiky KSS po oslobodení, často zdôrazňoval nerozlučnú začlenenosť, zaradenosť novej výchovno-vzdelávacej a osvetovej práce do celkového kultúrneho života a do rýchlejšieho rozvíjania novej kultúry na Slovensku. Tento svoj postoj zvýrazil znova v referáte na spomenutom zjazde kultúrnych pracovníkov KSS v Martine. Náležite tu podčiarkol, že v danom období pri prebojovaní socialistickej revolúcie je šírenie vzdelanosti do šírky, to jest dať prednosť vzdelávaniu širokých más národa, tou najdôležitejšou vecou. Duplikoval, že „školská a osvetová politika je jadrom, hlavným článkom práve sa začínajúcej novej kultúrnej politiky na Slovensku. To znamená, že hlavnú starostlivosť venujeme škole a osvetovej činnosti ľudovýchovej, tomuto úplne novému sektoru kultúrnej práce, ktorý je dieťaťom ľudovodemokratického zriadenia.“⁴⁹⁾ Nová kultúrna politika s ťažiskom na školskej a osvetovej práci účinne, bezprostredne prispela nielen k rýchlejšiemu politickému a ekonomickému rozvoju krajiny, ale aj k rýchlejšiemu rozvoju profesionálnej vedeckej a umeleckej činnosti na Slovensku. Ladislav Novomeský v sledovanom období, ale často aj

neskoršie znova zdôrazňoval, že „popri povinnostiach a predsavzatiach na zabezpečenie politického a ekonomického vývoja prihovára sa za náš úmysel venovať prvoradá povinnosť šíreniu vzdelanosti do šírky i to, že len týmto spôsobom získame solídny základ pre vzrast a rozvoj vrcholných kultúrnych úsilí“.

Cesta k zabezpečeniu vzdelávania širokých mas národa k progresívnemu ľudovému a demokratickému charakteru vzdelávacej sústavy viedla cez demokratizáciu kultúry a vzdelávania a vytvárania štátnej a jednotnej školy. O tejto problematike hovoril veľmi fundovane Ondrej Pavlík na spomenutom zjazde kultúrnych pracovníkov KSS v Martine 24. apríla 1946. Jeho prejav pod názvom Školstvo – základ kultúrnej výstavby Slovenska, vydal sekretariát ÚV KSS v Bratislave v roku 1946 aj ako samostatnú brožúru.¹⁰⁾

Boj o realizáciu novej školskej politiky smeroval teda k štátnej a jednotnej škole. Jej zmyslom a poslaním bolo skončiť s uplatňovaním triednych výsad a kastovníctva pri výchove mladého pokolenia, umožniť všetkým mladým ľuďom vysoký stupeň vzdelania a otvoriť talentovanej mládeži cesty k vrcholom vedy a kultúry. Veď, ako neustále pripomínal Ladislav Novomeský, „nebolo možné ponechať stav, v ktorom vyše 55 % mládeže má zaseknutú možnosť ďalšieho vzdelávania na hranici školopovinnosti, len čosi vyše 38 % dostáva sa na meštianskej škole možnosť postúpiť z tadiaľ na odbornú školu zodpovedajúcu vyšším stredným školám a len čosi vyše 7 % žiactva stredných škôl otvárajú sa automaticky dvere škôl vysokých“.¹¹⁾

Úlohou jednotnej školy bolo teda vytvoriť jednotnú, ucelenú vzdelávaciu sústavu, ktorá by dávala možnosť vzdelávania všetkým schopným jednotlivcom rovnako. Ladislav Novomeský zdôrazňoval, že výber na školy vyšších stupňov sa v nových sociálnych podmienkach má uskutočňovať výlučne na podklade nadania a nie ako doteraz na podklade majetkových pomerov rodičov. To bola spravodlivá cesta, ktorá účtovala s triednymi krivkami minulosti. Veď staré školské systémy uzavierali 55 % všetkých slovenských detí vôbec možnosť akéhokoľvek doštudovania alebo nadobudnutia stredného a odborného vzdelania.

V práci Výchova socialistického pokolenia Ladislav Novomeský konštatoval, že „v dovtedajšom školskom systéme mládež v rámci školopovinnosti prechádzala od svojich šiestich rokov piatimi triedami ľudovej školy, kde nadobudla rovnaké základné vzdelanie bez ohľadu na to, či išlo o dieťa bíreša, alebo pána, chudobného, alebo zámožného. Avšak jednotnosť tejto výchovy prestáva už v desiatom jedenástom roku dieťaťa, keď časť, a to najmenšia, ide na strednú školu, druhá časť na meštiansku školu a tretia časť ostáva aj ďalej v ľudovej škole. Spôsob výchovy i rozsah vzdelávania na všetkých týchto troch druhoch škôl je už rozdielny. Najstarostlivejší je na školách stredných, menej už na školách meštianskych a najviac zanedbávaný je práve vo vyšších triedach škôl ľudových. A nech sa akokoľvek dívame na vec, nemôže nám uniknúť, že výchova slovenských detí od jedenásteho roku sa člení už podľa sociálneho pôvodu“.¹²⁾

Boj za štátnu a jednotnú školu, za demokratizáciu vzdelávania a kultúry, základných to princípov školskej a kultúrnej politiky KSČ i KSS, stal sa v dlho-

dobom časovom rozpätí jednou z profilujúcich úloh Ladislava Novomeského. Zrovnoprávniť prístup ku vzdelaniu, umožniť získanie vedomostí všetkým, rozšírenie vzdelanosti do šírky, to bolo veľké, ušľachtilé poslanie, ktorému venoval na úseku školstva a kultúry veľa úsilia, času a energie.

Významným príspevkom novej školskej politiky KSS a jej realizátorov je úsilie o prebojovanie jednotnej a štátnej školy v celoštátnom meradle. Ladislav Novomeský neprestáva vyvracať a odhaľovať „argumenty“ predfebruárových reakčných oponentov štátnej a jednotnej školy. Pripomína, že komunistami navrhovaný nový školský zákon má byť „centrom našej školskej a kultúrnej politiky vôbec... Názor KSS na túto otázku je už jasne sformulovaný. Je nepochybné, že aj pokrokové elementy v českej politike, menovite KSČ, budú jednoznačne za štátnu školu.“¹³⁾ Veď, ako ďalej dôvodí, „štátna škola je prinajmenšom taká významná požiadavka, ako je znárodnenie rozhodujúceho priemyslu, bánk a poisťovníctva, konfiškácie majetkových základní nepriateľov nášho národa a štátu a úsilie o očistu verejného života. Ba žiada se povedať, že štátna a národná škola je často nad tieto veci významnejšia, pretože je výchovnou dielňou tých budúcich generácií, o ktoré jedine spoľahlivo sa budú môcť oprieť vyznania a predstavy tak ťažko vybojované avantgardami slovenských antifašistov a vlastencov“.¹⁴⁾

Boj o štátnu a jednotnú školu v celoštátnom meradle zavŕšilo po Víťaznom februári 1948 prijatie nového školského zákona Ústavodarným národným zhromaždením 21. apríla 1948 (zákon č. 95/1948 Zb.). Tento významný zákonodarný akt nadviazal na revolučné kroky uskutočnené v školstve a výchove v čase Slovenského národného povstania a na dlhoročné úsilia pokrokových školských pracovníkov. Znamenal zásadnú demokratizáciu školskej sústavy. Celú výchovno-vzdelávaciu prácu postavil na jednotný základ štátnej školskej starostlivosti. Prekonala sa rôznorodosť školského vzdelávania a zabezpečili sa podmienky na rýchlejšiu modernizáciu československého školstva. Nový školský zákon bol jedným z nevyhnutných legislatívnych predpokladov prehĺbovania kultúrnej revolúcie v socialistickom smere. Na plenárnom zasadnutí Ústavodarného národného zhromaždenia 21. apríla 1948 prehovoril k prerokúvanej osnove tohto zákona aj Ladislav Novomeský. Načrtnol históriu bojov za štátnu a jednotnú školu a pripomenul, že „nový školský zákon sa organicky zaraďuje medzi fundamentálne zákonné opatrenia, ktoré predovšetkým určujú nový, ľudový a skutočne demokratický charakter nášho štátu“.¹⁵⁾

V intenciách školskej a kultúrnej politiky komunistickej strany na Slovensku venoval Ladislav Novomeský osobitnú pozornosť aj kľúčovej postave výchovno-vzdelávacieho systému — učiteľovi a jeho príprave na pedagogické povolanie. V tomto smere stála na prvom mieste požiadavka vysokoškolskej prípravy učiteľstva. Od odbornej a pedagogickej úrovne, od ľudských a morálnych kvalít učiteľa závisí aj úroveň pedagogickej práce, kvalita výchovno-vzdelávacieho procesu, profil dorastajúcej generácie. Preto sa začala realizovať túžba progresívnych, pokrokových pedagogických pracovníkov, funkcionárov a učiteľov zaviesť vysokoškolskú prípravu pedagogických kádrov, ktorú navrhovali komunisti.

Na program sa dostala požiadavka založenia vysokej školy pedagogického

smeru — pedagogickej fakulty na univerzite v Bratislave. K zdôvodneniu tejto požiadavky Ladislav Novomeský poznamenáva: „Felčiara, barbiera a zručný babku vystriedal s platnosťou už definitívnou vysokoškolsky vzdelaný lekár, autoritatívneho richtára vysokoškolsky vzdelaný sudca alebo advokát, ale nebola taká dôslednosť v požiadavkách kladených na tie osobnosti nášho spoločenského života, rukami ktorých prechádzajú generácie z rodinnej ochrany do životných zápasov, t. j. na učiteľov“.¹⁶⁾ K naliehavej potrebe založenia pedagogickej fakulty Ladislav Novomeský pripomína priliehavý výrok ktoréhosi vynikajúceho odborníka, že „ochorelé hoviadko dávame ošetrovať vysokoškolsky vzdelaným odborníkom, zverolekárom, ale pre duševnú a duchovnú opateru zdravých detí postačí nám odborník menej vzdelaný“.¹⁷⁾

Po rozsiahlych prípravných prácach sa na rozhraní rokov 1946—47 otvorila prvá slovenská pedagogická fakulta v Bratislave. Vo svojom otváracom prejave na slávnostnom zhromaždení v univerzitnej aule 7. decembra 1946 nazval Ladislav Novomeský vznik tejto fakulty historickou udalosťou, významným medzníkom vo vývoji slovenského vysokého školstva, začiatkom novej etapy vo výchove nových pedagogických pracovníkov. „Otvorením pedagogických fakúlt,“ povedal, „zakončujeme navždy éru pedagogického diletantizmu a kladíme u nás učiteľovu prácu na úroveň najvyššie kvalifikovaného odborníka, lebo vysokoškolsky vzdelaný učiteľ bude vskutku spôsobilý svojej práci vedecky domýšľať.“¹⁸⁾

Veľké úsilie venoval Ladislav Novomeský so svojimi spolupracovníkmi aj upevňovaniu vzázkov školy so životom. Išlo o to, aby škola vychovávala ľudí nielen vzdelaných, morálne a ideovo vyspelých, ale aj odborne pripravených pre rozsiahle budovateľské programy, pre realizáciu projektu socialistickej industrializácie. Preto sústreďovali veľkú starostlivosť na rozvoj základného odborného školstva. Išlo najmä o učňovské a stredné odborné školy. „Základnému odbornému školstvu a v tento čas najmä základnému školstvu odborného technického smeru považujeme za potrebné venovať nielen takú istú pozornosť ako školám iným, ale o to väčšiu, o čo menej pozornosti sa im venovalo v minulosti,“¹⁹⁾ povedal Ladislav Novomeský na letnom kurze učiteľstva základných odborných škôl v júni 1948.

V článku O úlohách škôl po IX. zjazde KSČ Ladislav Novomeský zdôraznil, „keď máme pred očami už dnes zreteľný obraz nášho vývoja spoločenského a hospodárskeho, musíme ustáliť, že situácia v raste odborných škôl nezodpovedá rozmachu na poli priemyselnej výstavby ani úsiliam rozvíjaným v prospech vývoja poľnohospodárskej výroby“.²⁰⁾ Budovanie odborného školstva malo sa stať v istej miere v najbližšom období prioritnou oblasťou. Veď „nič by sme si v našej národnej otázke nevyriešili, ak by sme mimoriadnu pozornosť tomuto druhu školstva nevenovali. Naše úsilie industrializačné, naše snahy smerujúce k mechanizácii poľnohospodárstva vytvorili by zem nikoho a pre nikoho, ak by súčasne naše školy neodchovávali primerane vzdelaných pracovníkov pre všetky nové pracovné odbory“.²¹⁾ V tejto oblasti v oveľa väčšej miere platilo heslo dohnať zameškané, prekonať dôsledky kapitalistického dedičstva rýchlou výstavbou nových učilísk technického smeru a výchovou učiteľstva odborného školstva.

Pravda, príprava kvalifikovaných kádrov pre rozsiahle úlohy socialistickej výstavby, pre socialistickú industrializáciu a kolektivizované poľnohospodárstvo nie je len — ako neprestával Ladislav Novomeský sústavne pripomínať — vecou základných a stredných odborných škôl a príslušných odborov na vysokých školách, ale všetkých článkov školského systému. „Pred vnímavou našou mládežou musí byť v škole rozvinutý zmysel i výsledky našich budovateľských úsilí: dvojročnice, päťročnice, elektrifikácie, industrializácie, mechanizácie poľnohospodárstva atď. Pre výchovu socialistickej generácie urobili sme najviacej, keď sme naučili mládež úcte k týmto podujatiam a keď sme v nej podnietili záujem o ne,“²²⁾ zdôraznil Ladislav Novomeský v prejave na konferencii krajských školských a osvetových referentov v Prahe 24. januára 1949.

Vo výchovno-vzdelávacej sústave spoločnosti, ktorá vykročila k socializmu, majú významné miesto vysoké školy. Veď výstavba socializmu je realizáciou vedecky fundovaného plánu, opierajúceho sa o závery a zovšeobecnenia vedeckého socializmu, o marxisticko-leninskú teóriu i prax socialistickej výstavby. Rozvíjanie a výstavba socialistickej spoločnosti vo všetkých oblastiach, uskutočňovanie náročných úloh najmä v oblasti priemyslu a poľnohospodárstva nie je preto možná bez rastúceho počtu vysokoškolsky vzdelaných kádrov, bez kvalifikovanej ideovo i odborne vyspelej inteligencie. To priamo imperatívne prikazovalo vybudovať rozvinutú sieť vysokoškolských zariadení. V slovenských podmienkach k tomu pristupovala aj nevyhnutnosť urýchlene prekonávať zaostávanie, toto ťaživé dedičstvo nežičlivej minulosti. Veď ešte na začiatku nášho storočia v podmienkach národného útlaku v polofeudálnom Uhorsku na slovenské vysoké školy nebolo ani len pomyslenia a povolenie hoci len jediného slovenského gymnázia bolo by sa pokladalo za vrchol národného triumfu.

Je preto len prirodzené, že v intenciách politiky KSS venoval Ladislav Novomeský zvýšenú pozornosť rozširovaniu a perspektívnej koncepii vysokoškolskej základne na Slovensku. Februárové víťazstvo československého pracujúceho ľudu nad reakciou roku 1948, ako aj prezieravá školská politika KSS pomohli aj tu odvaliť kamene prekážajúce ďalšiemu rozmachu. Tým sa mohlo plánovite začať postupné kompletizovanie a rozširovanie jestvujúcich vysokých škôl, mohli sa založiť nové vysokoškolské zariadenia a centrá, a to najmä vybudovať druhé vysokoškolské centrum v Košiciach.

Na bratislavskej univerzite sa venovala pozornosť rozvoju mladej prírodovedeckej fakulty. Rozširovala sa aj Slovenská vysoká škola technická. V Košiciach sa zriadila Vysoká škola poľnohospodárskeho a lesníckeho inžinierstva a pobočka lekárskej a pedagogickej fakulty ako základňa pre vybudovanie druhého vysokoškolského centra na východnom Slovensku. Významným príspevkom pre rozvoj kultúry v oblasti umeleckej tvorby sa stalo založenie Vysokej školy múzických umení a Vysokej školy výtvarných umení v roku 1949 v Bratislave. Realizovala sa tak požiadavka, ktorú vyslovil Ladislav Novomeský na aktíve funkcionárov bratislavských organizácií KSS už roku 1947, že „k dobudovaniu nášho vysokého školstva bude patriť aj založenie, alebo čo len polozenie základov pre druhú slovenskú univerzitu.“²³⁾

Za pomerne krátky čas od oslobodenia črtala sa už reálna perspektíva roz-

vinutej siete bratislavského i mimobratavského školstva úmerného prírodným a ekonomickým danostiam a potrebám slovenských regiónov. Bola to koncepcia, na ktorú mohla nadväzovať aj naša školská politika v neskorších obdobiach. Boli to hmatateľné dôkazy dovtedy nevidaných možností slovenskej vzdelanosti a kultúry a toho, že len v súvislosti so socialistickými premenami sa môže vytvárať plnohodnotná slovenská národná kultúra a vzdelanosť vo všetkých svojich sférach. Podobne sa v novom smere začala formovať aj osvetová práca. Prebrala úlohy politickej výchovy pracujúcich. Svoje pôsobenie začala čo najužšie spájať s problematikou hospodárskeho a politického života. Vo výchovnej a vzdelávacej práci sa presadzovali nové formy a prostriedky.

Celkovým úsilím Ladislava Novomeského a jeho spolupracovníkov v boji o realizáciu školskej politiky KSS v rokoch 1945–50, jeho prejavmi a vystúpeniami o úlohách školstva a pedagogiky, všetkými jeho praktickými opatreniami v školskom rezorte vinie sa ako červená niť starostlivosť o vedeckú, odbornú a ideovú náplň výchovno-vzdelávacieho procesu, o výchovu a vzdelanie nového, socialistického pokolenia v duchu marxisticko-leninskej ideológie, vedeckého svetonázoru, socialistického vlastenectva a proletárskeho internacionalizmu. Neprestával pripomínať, že „výchova socialistickej generácie nie je záplava hoci najlepšie mienených slov, poučovania, moralizovania a kázania. Samotné socialistické učenie preniká každý predmet, nie iba občiansku náuku. Od školy žiada sa dnes výchova takého typu človeka, aký chceme, aby v našej spoločnosti prevládal a našu spoločnosť ovládal: sebavedomého, nesobeckého, pracovitého, každú prácu si uctievaťujúceho, iniciatívneho, na vlastný úsudok spoliehajúceho, schopného mať radosť zo spoločne vykonaného diela, slúžiacieho pre vec spoločnú.“²⁴⁾

Rastúce nároky na novú profiláciu školskej mládeže a študentstva vyžadovali zjednotiť výchovný vplyv učiteľa a spoločenského prostredia, zväzu mládeže i pionierskej organizácie. Jedna z kľúčových úloh pripadá v tomto procese osobnosti učiteľa. Preto jej Ladislav Novomeský venoval mimoriadnu pozornosť. Už v spomenutom prejave k učiteľom základných a odborných škôl (júl 1948) opäť upozorňuje na obrovský význam učiteľovej osobnosti. Vlastnosti učiteľa vyzbrojeného k plneniu zodpovedných úloh vo výchovno-vzdelávacom procese zhrnul do piatich bodov, ktoré však majú širšiu platnosť a presahujú hranice príhovoru k jednej špecializovanej kategórii učiteľstva. Podľa nich svoje poslanie môže plniť len ten učiteľ, ktorý sa vyznačuje láskou k svojmu povolaniu, pevným a vyhraneným charakterom, solidným odborným vzdelaním, náležitým vzdelaním všeobecným, pevným socialistickým názorom a príslušným teoretickým vzdelaním.²⁵⁾ Úsilie o formovanie takéhoto typu učiteľa bolo neustále v centre pozornosti Ladislava Novomeského. V ňom videl jeden z ťažiskových bodov zápasu o novú, socialistickú školu.

Ďalšou významnou črtou pedagogických názorov Ladislava Novomeského v boji o novú školu bolo prebojovanie požiadavky nevyhnutnej spolupráce školy a rodiny, spolupráce školy s organizáciou pionierov a mládeže. Na adresu tejto spolupráce poznamenal: „Cieľavedomá a pevne vedená výchova školy môže účinne ovplyvniť i náhľady v rodine a môže zme-

niť pomer medzi výchovou školskou a výchovou rodinnou v prospech školskej výchovy.“²⁶⁾ O spolupráci s organizáciami mládeže a študentstva napísal: „Poslaním týchto organizácií je viesť a usmerňovať pracovný a zábavný ruch, ktorý bude cieľavedome spojený s úsilím o dobrý prospech jednotlivca, triedy a školy. Učiteľská práca nebude zbytočná, ak bude pracovať v prospech týchto organizácií.“²⁷⁾

Ďalším pozitívnym pedagogickým prvkom v prebojovaní novej školy bola starostlivosť o inonárodné školstvo. Hneď po oslobodení začali sa na Slovensku budovať školy s vyučovacím jazykom ukrajinským a ruským a od roku 1948 aj školy s vyučovacím jazykom maďarským. Tieto školy stali sa súčasťou československého štátneho školstva. „Sú to školy,“ napísal Ladislav Novomeský, „rovnocenné s ostatnými školami a musia byť také nielen formálne, ale i v skutočnosti. Starostlivosť o ne zo strany školskej správy musí byť taká, aká sa venuje aj rozvoju slovenského školstva.“²⁸⁾ Jednotný výchovný a vzdelávací systém v novej škole našiel svoj výraz aj v požiadavke spolupráce učiteľov všetkých školských stupňov, a to nielen v národnom, ale aj v širšom, medzinárodnom meradle, najmä spolupráce so sovietskou školou a jej učiteľmi. „Takáto spolupráca,“ dôvodil Ladislav Novomeský, „môže byť len plodná, nikomu neublíži, nikoho neznehodnotí, ale výchove mládeže prospěje.“²⁹⁾

Požiadavka úzkej spolupráce a výmeny skúseností učiteľov, profesorov i školských pracovníkov sa premietla do konkrétneho činu. Nemalou zásluhou Ladislava Novomeského vznikol hneď po oslobodení Československa roku 1945 aj prvý teoretický pedagogický časopis Jednotná škola, ktorý mal v súlade s požiadavkou komunistickej strany zjednotiť všetky úsilia a skúsenosti všetkých učiteľov a profesorov z ich pedagogickej činnosti. Do prvého čísla Jednotnej školy napísal pozoruhodný článok sám Ladislav Novomeský s prilihavým názvom Jednotná škola — jednotná pedagogická práca. Okrem iného v ňom hovorí: „Jednotná škola, ako sme nazvali školský pedagogický časopis, je súčasne heslom všetkých našich úsilí o reformu školského systému. Jednotná škola má ujednotiť vychovateľské záujmy všetkých pedagógov jednoducho preto, lebo nás tvrdá skúsenosť vývoja školstva naučila, že práca pedagogická je nedeliteľná. Poslanie tohto pedagogického časopisu bude vtedy úspešné, ak sa stane spoločnou tribúnou učiteľov škôl všetkých stupňov a kategórií, ktorí sa majú oboznamovať s tým, čo sa deje v škole na jej jednotlivých stupňoch.“³⁰⁾

Z obsahu tohto významného článku jednoznačne vidieť, ako na to upozorňuje vo svojej práci Jozef Mátej, že „autor (Ladislav Novomeský, pozn. J. Ď.) sa dovoľáva spolupráce nielen učiteľov a profesorov škôl všetkých stupňov, ale aj spolupráce medzi českými a slovenskými pedagógmi, ako aj pedagógmi zahraničnými, z krajín, ktoré svojou hospodárskou, politickou a sociálnou sústavou sú nám podobné.“³¹⁾ Mal tu na mysli predovšetkým Sovietsky zväz, jeho socialistickú školu a pedagogiku, o ktoré prejavovali naši učitelia, pedagogickí a vedeckí pracovníci hneď po oslobodení veľký a úprimný záujem.

V obsahu novej školskej politiky KSS po oslobodení nechýbala ani zvýšená starostlivosť o špeciálne školstvo a jeho reorganizáciu podľa vzoru so-

vietskeho špeciálneho školstva. Ladislav Novomeský pri prebojovaní novej školskej politiky do praxe prejavil veľmi kladný vzťah k špeciálnemu školstvu na Slovensku a aj jeho nemalou zásluhou sa stalo, že špeciálne školy na Slovensku sa po Víťaznom februári 1948 stali integrálnou súčasťou nášho socialistického školstva. Vo svojom vystúpení v Kultúrnom výbore SNR 13. marca 1947 o školách a ústavoch pre defektnú mládež okrem iného povedal: „Ústavy tieto sú zväčša preplnené, nevyhovujúce. A čo je ešte horšie, ich počet zďaleka nestačí pojať všetky deti na opateru odkázané v nich. Máme ešte mnoho detí telesne alebo duševne chybných v školách medzi normálnymi deťmi. Nech je školská štátna správa v minulosti i teraz ospravedlnená, že jej úsilie a prostriedky sa venovali na vytváranie predpokladov pre školenie detí normálnych. Ale našou ľudskou a morálnou povinnosťou je nájsť v dohľadnom čase možnosť zlepšiť stav na tomto poli. Len čo sa trochu priblížime k stavu, v ktorom bude zodpovedať naše školstvo požiadavkám našej spoločnosti a hospodárstva, najväčšiu starostlivosť musíme venovať týmto špeciálnym školám, aby sme čo len v skromnej miere nahradili ich chovancom to, o čo ich nemilosrdne olúpila príroda alebo nedokonalosti našej spoločenskej opateru.“⁽³²⁾

Prorocké slová Ladislava Novomeského sa aj tu v plnom rozsahu splnili, čo je vyjadrené v školských zákonoch z rokov 1948, 1953 a 1960, najmä však v novom projekte čs. výchovno-vzdelávacej sústavy z roku 1976, v zmysle ktorého zriadili sa pre všetky typy postihnutých detí školy materské, základné, stredné, odborné i stredné odborné učilištia. Úlohou týchto škôl je zabezpečiť týmto deťom resocializáciu, aby sa mohli aktívne zapojiť do budovateľskej práce.

V našom analytickom príspevku podali sme niektoré pedagogické myšlienky, názory i pedagogický odkaz Ladislava Novomeského, ktoré sú svedectvom jeho originálneho, zásadného prístupu ako bojovníka za novú školu, za demokratizáciu kultúry a vzdelávania, za nový socialistický obsah školskej politiky i praxe. Je všeobecne známe, že Ladislav Novomeský predstavuje naozaj významnú a jedinečnú osobnosť v našej spoločnosti. Chceme však vyzdvihnúť, že popri jeho nesmiernych hodnotách básnických, publicistických i kultúrno-politických sa natrvalo zapísal aj do srdca našej pedagogickej verejnosti, učiteľov i širokého okruhu kultúrnych, školských a osvetových pracovníkov a dejateľov. Vzhľadom na charakter nášho pedagogického časopisu sme ho pri príležitosti jeho nedožitých 80. narodením predstavili ako pedagogického činiteľa v období, keď z poverenia KSS ako člen Predsedníctva ÚV KSS a predsedu kultúrnej komisie pri ÚV KSS zastával funkciu poverenika školstva a osvetu od apríla 1945 do mája 1950.

Boj Ladislava Novomeského a jeho spolupracovníkov za realizáciu novej školskej politiky KSS i KSČ patrí k významným etapám vývinu nášho socialistického školstva. Jeho obsahom boli také revolučné požiadavky, ako vybojovanie štátnej a sociálne spravodlivej jednotnej školy, demokratizácia kultúry a vzdelávania, boj za nový marxisticko-leninský obsah výchovy v socialistickom a komunistickom duchu, za rozšírenie siete najmä stredných a vysokých škôl na Slovensku, za vysokoškolskú prípravu učiteľstva, za prestavbu

všetkých druhov škôl a ďalšie. Môžeme konštatovať, že prevažná väčšina z nich sa úspešne realizovala nástupom socialistickej cesty v našej vlasti.

Zdeněk Nejedlý na IX. zjazde KSČ roku 1949 povedal, že „v školstve drží Slovensko statočne krok s českými krajinami, hoci muselo a ešte aj dnes musí veľa doháňať a naprávať hriechy minulosti, a že v mnohých oblastiach kultúry a vedy Slovensko české krajiny nielen doháňa, ale aj predbieha“.³³⁾ Tieto slová sú aj výrazným ocenením práce, bojov a tvorivých inšpirujúcich myšlienok Ladislava Novomeského a jeho spolupracovníkov, ktorý v zložitých podmienkach povojnového vývoja viedol rezort školstva a osvetu na Slovensku a budoval jeho socialisticke základy. Spoločne so svojimi blízkymi spolupracovníkmi prebojoval progresívny revolučný obsah novej školy, kultúry, vzdelávania a osvetu proti všetkým nežičlivcom a reakčným silám, ich politike a ideológii. Výrazne tak prispel k úspechom KSČ i KSS na úseku obzvlášť citlivom a zodpovednom, na úseku politickej a ideologickej práce v období boja o socialistický smer vývoja v našej vlasti.

POZNÁMKY

Z rozsiahleho životopisu a pedagogickej tvorby uvedieme stručne, že Ladislav Novomeský sa narodil 27. decembra 1904 v rodine krajčira v Senici. Jeho otec sa odsťahoval za prácou do Budapešti. Tu študoval Ladislav na gymnáziu, po návrate do Senice študoval na učiteľskom ústave v Modre, kde aj maturoval (1923). Stal sa učiteľom v Bratislave a súčasne sa zapísal ako mimoriadny poslucháč na Filozofickú fakultu UK. Od svojej mladosti sa zúčastňoval politických zápasov a stotožnil sa s programom KSČ, do ktorej vstúpil roku 1925 a zostal jej verný po celý svoj život. Zomrel v Bratislave 4. 9. 1976.

Pedagogické myšlienky, názory i pedagogický odkaz Ladislava Novomeského sú obsiahnuté v jeho súborných prácach, „*Dva roky slobodnej školy*“ (1947), „*Výchova socialistického pokolenia*“ (1949) a „*Nový duch novej školy*“ (1974).

¹⁾ Pavlík, O.: *Školstvo — základ kultúrnej výstavby Slovenska*. Bratislava, sekretariát ÚV KSS 1946, s. 4. Pozri tiež: Pavlík, O. a kol.: *Slovenská kultúra a osveta na prahu socializmu*. Bratislava 1979, s. 46.

²⁾ Novomeský, L.: *Nový duch novej školy*. Bratislava 1974, s. 6.

³⁾ Mátej, J.: *Učitelia v protifašistickom odboji a v SNP*. Bratislava 1974.

⁴⁾ *Zbierka nariadení SNR*, čiastka 2, roč. 1944. Nariadenie zo dňa 6. a 7. septembra 1944.

⁵⁾ Pavlík, O. a kol.: *Slovenská kultúra a osveta na prahu socializmu*. Bratislava 1979, s. 45.

⁶⁾ Novomeský, L.: *Výchova socialistického pokolenia*. Bratislava 1949, s. 15.

⁷⁾ Tamže, s. 15—54.

⁸⁾ Novomeský, L.: *Komunizmus v slovenskej národnej ideii*. In: *Zväzky a záväzky*. Bratislava 1972, s. 124 n.

⁹⁾ Tamže, s. 124 n.

¹⁰⁾ Ide o druhý hlavný referát na uvedenom zjazde, v ktorom O. Pavlík veľmi fundovane hovoril o hlavných problémoch a úlohách školstva na Slovensku v povojnovom období.

¹¹⁾ Novomeský, L.: *Výchova socialistického pokolenia*, s. 136.

¹²⁾ Tamže, s. 15—20.

- ¹³⁾ Novomeský, L.: *Nový duch novej školy*, s. 9.
- ¹⁴⁾ Tamže.
- ¹⁵⁾ Novomeský, L.: *Zákon o jednotnej štátnej škole*, In: *Výchova socialistického pokolenia*, s. 73.
- ¹⁶⁾ Novomeský, L.: *Vysokoškolské vzdelanie pre učiteľstvo*. In: *Výchova socialistického pokolenia*, s. 159.
- ¹⁷⁾ Tamže.
- ¹⁸⁾ Tamže. Pozri tiež: *Jednotná škola*, roč. II (1946—1947), č. 5—6, s. 195.
- ¹⁹⁾ Novomeský, L.: *Stredná škola všetkej mládeži*. In: *Výchova socialistického pokolenia*, s. 136.
- ²⁰⁾ Novomeský, L.: *IX. zjazd KSC a naša škola*. *Jednotná škola*, roč. V (1949—50), č. 1—2, s. 1—3.
- ²¹⁾ Tamže.
- ²²⁾ Novomeský, L.: *Nový duch novej školy*, s. 238.
- ²³⁾ Novomeský, L.: *Druhé vysokoškolské centrum*. In: *Nový duch novej školy*, s. 214.
- ²⁴⁾ Novomeský, L.: *Výchova socialistického pokolenia*, s. 42.
- ²⁵⁾ Tamže, s. 140.
- ²⁶⁾ Novomeský, L.: *IX. zjazd KSC a naša škola*. *Jednotná škola*, roč. V (1949—50), č. 1—2, s. 1—3.
- ²⁷⁾ Tamže. Tiež: *Nový duch novej školy*, s. 306.
- ²⁸⁾ Mátej, J.: *Pedagogické názory Ladislava Novomeského*. *Pedagogika*, 1977, č. 1, s. 79.
- ²⁹⁾ Tamže.
- ³⁰⁾ Novomeský, L.: *Jednotná škola — jednotná pedagogická práca*. *Jednotná škola*, (1945—46), č. 1, s. 2—3.
- ³¹⁾ Mátej, J.: *Pedagogické názory L. Novomeského*, s. 79.
- ³²⁾ *Dva roky slobodnej školy*. Prejav L. Novomeského v Kultúrnom výbore SNR 13. marca 1947. Bratislava 1947.
- ³³⁾ *Protokol IX. zjazdu KSC*. Praha 1949, s. 329.

ИОЗЕФ ДЮРИШ ЛАДИСЛАВ НОВОМЕСКИЙ В БОРЬБЕ ЗА ДЕМОКРАТИЗАЦИЮ КУЛЬТУРЫ И ОБРАЗОВАНИЯ

Автор анализирует педагогические взгляды Ладислава Новомеского (27. 12. 1904—4. 9. 1976), члена-учредителя КПЧ, Героя ЧССР, кавалера Ордена К. Готтвальда, Ордена Республики, Ордена Победного февраля, народного художника, поэта и писателя, выдающегося партийного и государственного деятеля, организатора Словацкого Национального восстания и выдающегося педагогического мыслителя.

Автор очерка описывает заслуживающую признания деятельность Л. Новомеского на посту начальника Главного управления отдела народного

просвещения в 1945—1950 гг., в частности, участие в борьбе за единую школу. Л. Н. был одним из главных представителей школьной и культурной политики Коммунистической партии Словакии. Л. Новомеский боролся за демократизацию воспитания и образования. Настаивал на том, чтобы трудящиеся имели возможность получить не только среднее, но и высшее образование в ВУЗ. Л. Н. заслуживает признания также и за то, он содействовал также принятию закона об единой школе от 21 апреля 1948 г., способствовавшего реализации прогрессивных стремлений чешских и словацких

учителей и широкой общественности.

Особой признательности заслуживает Л. Новомеский за развернутое строительство детских садов, основных и средних школ и ВУЗ в Словакии после освобождения страны в 1945 г. Опираясь на своих ближайших сотрудников в ведомстве народного просвещения, Л. Н. реализовал школьную и культурную политику Коммунистической партии Чехословакии.

JOZEF ĎURIŠ

LADISLAV NOVOMESKÝ – A CHAMPION OF THE DEMOCRATIZATION OF CULTURE AND EDUCATION

(to Commemorate the 80th Anniversary of his Birth)

The author of this article deals with the pedagogical ideas of Ladislav Novomeský (27th December 1904–4th September 1976), a distinguished member of the Communist Party of Czechoslovakia, Hero of the Czechoslovak Socialist Republic, bearer of the Klement Gottwald Order, the Order of the Republic, the Victorious February Order, National Artist, poet and writer, prominent party and state official, leading organizer of the Slovak National Uprising and a significant pedagogical thinker.

The author writes about the creditable work done by Ladislav Novomeský while he was Commissioner for Education in the years 1945–1950, especially in the struggle for the establishment of a unified school. He was one of the principal representatives of the educational and cultural policies of the Communist Party of Slovakia. L. Novomeský stood for democratization of education. He wanted the broadest sections of the working people to have a free, unhindered access not only to

Автор подчеркивает требования Ладислава Новомеского к учителю, к сотрудничеству между педагогами отдельных школьных ступеней, а также и к сотрудничеству между чешскими и словацкими педагогами. В заключение автор обобщает результаты обсуждения педагогических взглядов Ладислава Новомеского.

secondary education, but also to higher education. And it was also due to his efforts that the Unified School Act was passed on April 21st, 1948, which made it possible to implement the demands of the Czech and Slovak teachers and of the public at large.

Ladislav Novomeský has got high credit for the construction of nursery, primary and secondary schools as well as higher education establishments in Slovakia after liberation in 1945. Together with his close partners in the Education Department he implemented the educational and cultural policies of the Communist Party of Czechoslovakia.

The author underlines Ladislav Novomeský's demands on the teacher, on cooperation between teachers at various stages of education, as well as cooperation between the Slovak and Czech educationists. In conclusion, the author summarizes his ideas on Ladislav Novomeský's pedagogical views.